

ORGANIZACE ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH REEMIGRANTŮ Z RUSKA PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

JAROSLAV VACULÍK

This study, based on archive research, considers the work of the Association of Czechs and Slovaks from Russia which represented the Czech and Slovak re-emigrants who had fled from Bolshevik Russia to the Czechoslovak Republic following the foundation of the independent Czechoslovak state. It focuses, first and foremost, on efforts to uphold the interests of the refugees with the Czechoslovak authorities.

Key words: Association of Czech and Slovaks of Russia; Re-emigration; Czechoslovak Authority.

Organizací českých a slovenských reemigrantů z Ruska po první světové válce bylo Sdružení Čechů a Slováků z Ruska (SČSR), které personálně i ideově navazovalo na činnost Svazu československých spolků na Rusi. Cílem SČSR byla ochrana zájmů krajanů, kteří byli nuceni po bolševickém převratu v Rusku v roce 1917 ožebračeni prchat do vlasti. Historie prvního období existence SČSR byla přiblížena již v roce 1988 ve studii Ivana Šedivého Sdružení Čechů a Slováků z Ruska a československá vláda 1919–1929 (podpory, subvence, dotace, odškodnění). Pramennou základnou této stati je fond Ústřední sdružení Čechů a Slováků z Ruska uložený v Archivu hlavního města Prahy. Příspěvek byl zpracován v rámci projektu GAČR Reemigrace a repatriace Čechů a Slováků po první světové válce (2012–2014) a navazuje na stati o této reemigraci publikované v předchozích číslech Sborníku prací PdF MU – řada společenských věd.¹ Cílem je prezentovat osudy reemigrantů z Ruska po jejich příchodu do staré vlasti.

Již 17. ledna 1919 se v Praze konala první veřejná schůze uprchlíků z Ruska, která zvolila výkonný výbor budoucí organizace v čele s předsedou Otto Anderlem. Ustavující valná hromada konaná 9. dubna 1919 schválila stanovy SČSR, jako cíl vytyčila hájení zájmů Čechů a Slováků z Ruska a navázání a udržování styků mezi ČSR a Ruskem. Valná hromada 31. srpna 1919 zvolila novým předsedou Tomáše Nejedlého, který pobýval v Rusku do roku 1914. SČSR organizovalo veřejné sbírky na podporu krajanů, věnovalo se repatriaci sirotků, shromažďovalo přihlášky válečných poškozců z Ruska – členů Sdružení, snažilo se o umožnění odkupu rublů, které si přinesli s sebou, provedlo soupis škod pro potřeby československé delegace na Janovské konferenci, stejně jako soupis ruských cenných papírů uprchlíků z Ruska.

V roce 1922 mělo SČSR již dva tisíce členů, z toho 1935 činných. Platilo tři volené funkcionáře, tajemníka a dvě písařky. Náklady na provoz SČSR byly hrazeny jednak členskými příspěvky, jednak ze státních subvencí a dotací, přičemž se počítalo s brzkou realizací odškodnění uprchlíků za škody, které utrpěli v Rusku. K realizaci svých cílů zřídilo SČSR různé odbory a komise: historiografickou komisi, odbor sociální péče, odbor politických vězňů, výbor

¹ Zpracováno v rámci projektu GAČR P 410/12/0142. Zatím nejdůležitější o této organizaci viz ŠEDIVÝ, I.: Sdružení Čechů a Slováků z Ruska a československá vláda 1919–1929 (podpory, subvence, dotace, odškodnění). Československý časopis historický, 1988, s. 212–285.

pro pomoc krajanům z Ruska, zájmovou skupinu zemědělců a studentskou sekci.² Dlouholetým tajemníkem SČSR byl Ladislav Grund, někdejší tajemník předsedy Svazu československých spolků na Rusi dr. Václava Vondráka v letech 1916–1917.

SČSR ve svém svolání z roku 1920 k národům Dohody a jejich spojenců hovořilo o velké ruské tragédii a konstatovalo, že žádná z vlád civilizovaných zemí neuznala vládu bolševického Ruska za zákonnou.³ V téže roce se SČSR obrátila na československou vládu a Národní shromáždění se žádostí, aby ČSR uhradila jejich členům škody, které utrpěli v Rusku. Do zjištění výše škod jim měly být vyplaceny zálohy, a to 25 % na škody prokázané a 15 % na škody hodnověrně vyšetřené. Ty měly sloužit k uhrazení nákladů spojených s plánovaným návratem na Rus a ke znovuzískání jejich bytů, domů, obchodů, dílen a statků v Rusku. Poslanecká sněmovna přijala 16. března 1920 rezoluci, která ukládala vládě, aby vyčíslila škody a navrhla politická opatření. Sdružení žádalo sněmovnu, aby sama podala návrh zákona o odškodnění a zařadila do rozpočtu na rok 1922 odpovídající částku. Podle předsedy SČSR Tomáše Nejedlého žili ruští Češi v ČSR ve strastiplných poměrech a byli přímo ohroženi ve své životní existenci. Ruští Češi v ČSR očekávali brzký návrat do svobodného Ruska, kde se chtěli stát prvními průkopníky československého vývozu a vzájemných hospodářských styků.⁴

S uzavřením československo – ruské obchodní smlouvy a výměnou obchodních misí spojovaly tisíce Čechů a Slováků z Ruska naději na návrat na Rus, obnovení jejich tamních podniků a navázání vzájemných obchodních styků.⁵ Ministerstvo obchodu jim povolilo v roce 1920 subvenci 10 tisíc Kč, Úřad pro zahraniční obchod poskytl v roce 1920 20 tisíc Kč za provedení soupisu všech krajanů podle míst působení, oborů zaměstnání a majetku v Rusku. Československá vláda požadovala za zestátněný český a slovenský majetek v Rusku náhradu ve výši 2, 5 mld. Kč, na což bolševická vláda reagovala požadavkem na zaplacení 6 mld. Kč za vydržování československého vojska v Rusku za první světové války.⁶

Ruští krajané se se svými požadavky obraceli na různé úřady, a to podle jejich kompetence. Velká část – otázky reemigrace, přechodného ubytování, podpory v nezaměstnanosti – se týkala ministerstva sociální péče (MSP), jiné – výměna peněz – ministerstva financí a další zase ministerstva obchodu.⁷ MZV stále docházely přihlášky škod způsobených československým příslušníkům v Rusku a rovněž žádosti o výpomoc. Mnozí žadatelé, kteří se z Ruska vrátili počátkem 20. let 20. století, nenalezli v ČSR zaměstnání a žili v bídě.⁸

Národnědemokratická strana předložila v poslanecké sněmovně návrh zákona o odškodnění ruských Čechů a Slováků. Proti se postavily socialistické strany. Podle představitele Československé sociálnědemokratické strany dělnické Antonína Němce „*čeští kapitalisté z Ruska se přistěhovali do naší republiky a žádají, aby jim bylo nahrazeno jejich jmění, jež prý v Rusku museli ponechat*“.⁹ Kancelář prezidenta republiky (KPR) doporučovala, aby věc byla přikázána MZV, s čímž souhlasil náměstek ministra dr. E. Beneše dr. Václav Girsra.¹⁰ Největší škody vy-

² Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), fond Ústřední sdružení Čechů a Slováků z Ruska 1919–1951 (dále jen f. ÚSČSR), inventář č. 370.

³ Národní archiv (dále jen NA), fond Národní rada česká (dále jen f. NRČ), k. 185, svolání SČSR.

⁴ NA, f. Prezidium ministerské rady (dále jen f. PMR), k. 496, SČSR T. G. Masarykovi 19. 7. 1920.

⁵ NA, f. PMR, k. 279, SČSR vládě 12. 1. 1922.

⁶ Tamtéž, k. 496, Úřad pro zahraniční obchod PMR 9. 2. 1922.

⁷ Tamtéž, k. 279, Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) PMR 10. 3. 1922.

⁸ Tamtéž, k. 496, MZV PMR 27. 3. 1922.

⁹ Zář, 25. 2. 1923.

¹⁰ NA, f. PMR, k. 1979, KPR PMR 11. 3. 1922.

kazovali krajané z Moskvy, Kyjeva, Petrohradu a Kavkazu. Šlo o škody způsobené za světové (265 mil. Kč) a občanské války (2, 3 mil. Kč).¹¹

Krajané byli zklamáni výsledky janovské konference, od které očekávali slib sovětského Ruska, že poskytne náhrady za nacionalizovaný majetek zahraničních občanů. Věstník Sdružení Čechů a Slováků z Ruska to komentoval slovy: „*Sověšští zástupci viděli restauraci Ruska jen v uzavření velké půjčky k obnově drah, průmyslu a zemědělství, a proti požadavku dohody o náhradách představili hned protiúčet za škody způsobené jim intervenční politikou*“.¹²

Aktuální problémy reemigrantů z Ruska posuzovala manifestační schůze SČSR konaná 5. února 1922. Přítomno bylo 629 krajanů, schůzi předsedal dr. V. Vondrák. Účastnil se také ministr národní obrany František Udržal. Prvním problémem bylo postavení krajanů, kteří zůstali v bolševickém Rusku. Dle předsedy SČSR T. Nejedlého „*hladomor, nemoci a zoufalé poměry krajanů, kteří v Rusku zůstali, nás nutí, abychom všechny naše zodpovědné činitele vybidli k nejširší, časté a pravidelné pomoci těmto nešťastníkům*“.¹³ O reemigraci krajanů hovořil František Reif, který informoval, že se vrátilo asi 10-15 % krajanů „*skoro úplně ožebračených*“. Hovořil o desetitisících starousedlíků a zajatců, kteří zůstali v Rusku: „*Většina zůstala tam v naději, že přítomností svou zachrání aspoň zbytky svého majetku. Druzí očekávali, že již již se panující vládní režim zhroutl. Dnes jsou vyprodáni, drahota je stále větší*“.¹⁴ Československá vláda věnovala na pomocnou akci krajanům 10 milionů Kč. Několik desítek milionů korun bylo získáno prostřednictvím sbírek. Podle SČSR si ministerstvo sociální péče (MSP) naivně myslelo, že v Rusku jsou krajané, kteří si mohou platit reemigraci z vlastních prostředků. Také směrnice MSP pro reemigraci se ukazovaly pro Rusko jako zcela nevhodné. O postavení reemigrantů z Ruska v ČSR hovořil pan Bartoš, který je hodnotil jako ne právě záviděníhodné.

V květnu 1922 se SČSR obrátilo na vládu a Národní shromáždění, aby ještě na jarním zasedání byl předložen návrh na odškodnění ruských Čechů a Slováků a příslušná částka zařazena do rozpočtu na rok 1923.¹⁵

Výbor pro pomoc krajanům z Ruska odeslal v roce 1923 do Ruska 3740 dolarů, odbor sociální péče poskytl 34 904 Kč na pomoc krajanům, kteří již byli v ČSR. Podle výroční zprávy SČSR za rok 1923 podpory státu byly vydatnější, ale „*byly to drobtý. jsme nuceni brát i ty drobtý, neboť více než 60 % našich členů nalézají se v poměrech velmi těžkých. Povolání kruhy těmito drobtý nemohou zastavit naše volání po právu a spravedlnosti*“.¹⁶ Pokud šlo o náhrady škod v Rusku zastávalo SČSR názor, že „*nebude-li vláda naše kvůli nějakému snad přítomnému státnímu zájmu moci je vymáhati, pak bude mít mravní povinnost, by dala je sama!*“

SČSR vidělo jako taktickou chybu skutečnost, že jeho členové po své reemigraci nevstupovali do státních politických stran, jejichž prostřednictvím by mohli prosazovat své požadavky.¹⁷

Ruští krajané se rozhodli v roce 1924 vytvořit tribunál pro posouzení aktivní odbojové činnosti každého jednotlivce v Rusku, a to ve složení Otakar Červený, František Reif, JUDr. Václav Vondrák, Jindřich Jindřišek, MUDr. Václav Gírsa a gen. Stanislav Čeček. Tribunál měl zahájit

¹¹ Národní listy, 28. 4. 1922, s. 1.

¹² Věstník Sdružení Čechů a Slováků z Ruska (dále jen VSČSR), 2, č. 7, 25. 4. 1922, s. 1, *Janovská konference a naše odškodnění*.

¹³ Tamtéž, s. 2–4, *Manifestační schůze* 5. 2. 1922.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ VSČSR, 2, č. 8, 24. 5. 1922, s. 1, *Dotaz SČSR na vládu a NS*.

¹⁶ Tamtéž, 4, č. 7, 20. 5. 1924, s. 7–8.

¹⁷ Tamtéž, 5, č. 11, 27. 8. 1925, s. 1, *Reemigrace a politické strany v ČSR*.

činnost po schválení československou vládou. SČSR ale už dopředu obvinilo gen. Jaroslava Červinku, že jeho působení v Rusku za světové války bylo autokratické a čistě egoistické.¹⁸

SČSR v pamětním spisu adresovaném ministerskému předsedovi Antonínu Švehlovi požádalo o udělení koncese na otevření veřejných heren k dobročinným účelům, tj. na podporu Čechů a Slováků z Ruska, kteří tam ztratili veškerý majetek a v ČSR živořili. Dosavadní státní podpory považovalo za pouhé paliativum. Požadovali koncesi na 25 let ke zřízení heren v Karlových Varech, Mariánských Lázních, Luhačovicích a Trenčianských Teplicích. Z čistého zisku mělo připadnout 5 % SČSR, 45 % státní pokladně jako refundace úvěrů nutných k plnění zákona o státních výpomocích pro válečné poškozence z Ruska, 10 % ve prospěch měst a 40 % podnikatelskému konsorciu, které by SČSR utvořilo s některými finančními ústavy.¹⁹

K žádosti se vyjádřil mj. ministr s plnou mocí pro správu Slovenska, který varoval, že kdyby se herny SČSR povolily, byl by to počátek konce rozkvětu československých lázní a jejich dobrého jména v cizině. Podle ministra by se herny „*staly střediskem mezinárodních dobrodruhů a útočištěm a podporovatelem opiismu, kokainismu a spustlé prostituce, neboť právě lidé, kteří v Rusku žili, mají velké zkušenosti v rafinovaných nemorálních požitcích, které se snaží po rozvratu Ruska zavádět v hostitelských státech*“.²⁰

Na základě zevrubného šetření sociálního postavení starodružiníků usidlených před válkou v Rusku jim byla vládním nařízením poskytnuta jmenovitá peněžní výpomoc ve výši 5–10 tisíc Kč na znovuzřízení domů a existenci, o které v Rusku přišli. Výpomoc byla vyplacena jako záloha za utrpěné ztráty a škody, které byly požadovány Kruhem starodružiníků, a to ve výši 30 mil. Kč. Přitom Kruh starodružiníků žádal vládu o souhlas s vyplacením pohledávek do částky 8, 5 mld. Kč.²¹

Podle ministra zahraničí dr. E. Beneše jen požadavky týkající se ztráty domácího zařízení ruských Čechů představovaly obnos 50 mil. Kč. Ministr navrhoval vytvoření meziministerské komise složené ze zástupců MZV, MSP, ministerstva financí a Nejvyššího účetního a kontrolního úřadu, která by se zabývala vyřešením otázky náhrady škod.²²

V roce 1925 došlo ke sloučení SČSR s Jednotou Čechoslováků z Ruska, jejich příbuzných a přátel. Spolek se přejmenoval na Ústřední sdružení Čechů a Slováků z Ruska (ÚSČSR), stejně jako jeho věstník, který se nadále jmenoval Věstník Ústředního sdružení Čechů a Slováků z Ruska (VÚSČSR). Předsedou ÚSČSR byl zvolen Vít Štýbnar. Spolek uváděl, že 240 jeho členů je důchodového věku a je bez jakékoliv podpory a dalších 500 členů bylo nezaměstnaných.²³

Meziministerská komise pro podpory Čechoslováků z Ruska konstatovala, že v letech 1920–1925 byl dvakrát proveden soupis škod ruských Čechů, které dosáhly výše 3,1 mld. Kč a 914 tis. zlatých rublů. Podle komise stranami přihlášené škody byly větší než ve skutečnosti. V souvislosti s vyplácením podpor pro krajany z Ruska nařídilo MZV nový soupis, a to v předválečných rublech v relaci 1 Rb = 16 Kč. Soupis byl proveden v roce 1926 a byl považován za směrodatný pro provádění podpůrné akce. Likvidace válečných škod měla být provedena co nejdříve. Komise přihlížela především ke škodám na movitém majetku, protože u sekvestrovaných průmyslových podniků a nemovitostí údajně byla naděje, že jednou budou majitelům vráceny. Sovětské úřady považovaly zjišťovací akci československých zastupitelských úřadů za ekonomickou špiónáž. Komise slíbila, že nebude činit rozdíly mezi percipienty organizovanými

¹⁸ NA, f. NRČ, k. 185, SČSR NRČs 28. 6. 1924.

¹⁹ Tamtéž, k. 487, pamětní spis 28. 7. 1924.

²⁰ Tamtéž, ministr s plnou mocí PMR 15. 9. 1924.

²¹ Tamtéž, Kruh starodružiníků PMR 1924.

²² Tamtéž, k 496, MZV PMR 22. 5. 1925.

²³ VÚSČSR, 1925, č. 9.

a neorganizovanými v ÚSČSR. Nejprve měly být projednány žádosti zemědělců, kteří se domáhali přidělu půdy u Státního pozemkového úřadu (SPÚ). Poté měly být projednány přihlášky nejpotřebnějších poškozců. Ostatní přihlášky se měly projednávat postupně. Výplaty náhrad nepodléhaly dani.²⁴

SPÚ byl ochoten poskytnout reemigrantům z Ruska půdu podle zákona o pozemkové reformě, a to tím způsobem, že jim přidělil větší komplex půdy na jižním Slovensku, který byl rozdělen mezi jednotlivé uchazeče. Reemigranti si na přidělené půdě mohli postavit obytné a hospodářské budovy.²⁵ SPÚ pokládal usazení Čechů a Slováků z Ruska na Slovensku za vyřešení jejich existenční otázky a nebral zodpovědnost za značné neúspěchy a eventuální ztráty vloženého kapitálu a práce z důvodu nedostatečného vybavení kolonistů nezbytnými hmotným prostředky.²⁶

V červenci 1927 vláda vydala nařízení, dle kterého se krajanům z Ruska dostalo náhrad za škody na movitém majetku způsobené ve světové válce do bolševického převratu v Rusku a za škody způsobené od 7. listopadu 1917 do konce roku 1920, a sice na celém teritoriu Ruska v hranicích k 1. srpnu 1914. Náhrada se ovšem týkala pouze státních příslušníků ČSR, pokud žili v Rusku před 28. říjnem 1918 a pokud měli domovské právo na území ČSR v době vzniku škody. Rozhodovat měla meziministerská odškodňovací komise pod předsednictvím zástupce MZV, a to za účasti expertů ÚSČSR.²⁷ Akce měla být podpůrnou a pouze částečně nahradit způsobené škody.²⁸

Dle usnesení vlády měly být vypláceny ne náhrady, ale podpory. Mělo se dostat podpory všem, kteří přihlásili škodu na movitém majetku, a to ve výši 40 % přihlášené škody. Podle názoru ministerstva vnitra však nešlo o pouhou podporu, nýbrž náhradu, čímž by byl učiněn pre-judic pro ostatní přihlášky válečných škod.²⁹ Pro rozdělení podpor byl uvolněn obnos 50 mil. Kč. Záznam prezidia ministerské rady upozorňoval na skutečnost, že poškození měli v době utrpení škody státní občanství rakouské nebo ruské. Podpory proto měly být poskytnuty všem poškozeným, kteří byli československého původu, tzn. že otázka státní příslušnosti neměla být relevantní.

Nejvyšší účetní a kontrolní úřad však upozorňoval, že pojem „československý původ“ není dost určitý a doporučoval, aby byl precizován tím způsobem, že československým původem se rozumí narození nebo domovské právo poškozeného nebo jeho otcovských předků v některé obci ležící na stávajícím území ČSR. S tímto výkladem prezidium rady souhlasilo.³⁰

Někteří pováleční reemigranti založili Hospodářské, výrobní, skladištní, úvěrové a stavební družstvo Čechů a Slováků z Ruska, které působilo na přidělené půdě na jižním Slovensku v obci Kőbőlkút (nyní Gbelce v okrese Štúrovo). Družstvo tvořilo 26 kolonistů, kteří požádali vládu o povolení subvence. Začali hospodařit, aniž znali místní maďarské zvyklosti a poměry. Zpočátku neměli ani obytné a hospodářské budovy, živý a mrtvý inventář. Stavební náklady vedly k jejich značnému zadlužení u bank.³¹ K dalším družstvům reemigrantů z Ruska patřila Zemědělská jednota Čechů a Slováků z Ruska v Praze a Hospodářské družstvo Čechů a Slováků z Ruska v Praze.³²

²⁴ NA, f. PMR, k. 497, prozatímní směrnice meziministerské komise.

²⁵ Tamtéž, SPÚ ministerstvu financí (MF) 14. 1. 1927.

²⁶ Tamtéž, SPÚ MZV 14. 2. 1928.

²⁷ Tamtéž, MZV PMR 4. 10. 1927.

²⁸ Tamtéž, MZV ministerstvu vnitra (MV) 25. 1. 1928.

²⁹ Tamtéž, MV MZV 22. 2. 1928.

³⁰ Tamtéž, záznam PMR 17. 10. 1928.

³¹ Tamtéž, Hospodářské družstvo Kőbőlkút PMR 25. 1. 1931.

³² Tamtéž, MZV PMR 30. 12. 1932.

V roce 1934 se vedení ÚSČSR obrátilo na ministra zahraničí dr. E. Beneše, aby v souvislosti s vyjednáváním o navázání diplomatických styků trval na tom, že sovětská vláda přizná nároky ruských krajanů a projeví ochotu je nahradit.³³ K soupisu v letech 1925–1926 se přihlásilo celkem 3433 občanů ČSR s pohledávkami, které činily 4 mld. Kč. Z toho 35 % připadlo na vyvlastněné nemovitosti. V letech 1928–1929 obdrželi poškozcenci podpory ve výši 50 mil. Kč. ÚSČSR nabídlo v roce 1935 vládě odkup všech nároků československých poškozcenců z Ruska za částku odpovídající přibližně 25 % hodnoty těchto nároků snížených o 45 %, což by odpovídalo asi 500 mil. Kč. Ta by měla být rozdělena 3433 poškozcencům z Ruska. Tento návrh ÚSČSR však zůstal bez odpovědi.³⁴ ÚSČSR připomínalo vládě nutnost uplatnit proti sovětské vládě požadavky poškozcenců, a to při sjednávání různých politických a obchodních smluv.³⁵

V září 1936 došlo z iniciativy předsedy vlády dr. Milana Hodži ke zdánlivému obratu v otázce náhrady škod, a to 27 měsíců po uznání SSSR. V této době stál v čele ÚSČSR Ján Kuzma. Po vyčerpání fondu sociální péče plnil jeho funkci nově zřízený fond nesoucí jméno zesnulého Jindřicha Jindřiška. K 31. prosinci 1936 mělo ÚSČSR celkem 2746 členů, z toho 419 činných.³⁶

Úkolem projednávat oprávněnost nároků krajanů z Ruska byl pověřen právní výbor znalců, jehož předsedou se stal ministerský rada dr. Antonín Koukal a členy mimořádný profesor dr. Jaroslav Krejčí a doc. dr. Bohumil Kučera, oba z Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Výbor se ustavil 26. ledna 1937.³⁷

Byly rozděleny podpory z 50 milionové dotace, kterou vláda uvolnila již v roce 1927.³⁸ Škodové přihlášky byly projednávány ve Stálé meziministerské komisi. Tak např. v případě škod na majetku dr. V. Vondráka, který nahlásil škody ve výši 1 415 721 předválečných rublů, bylo po restrikcí uznáno 975 721 rublů, tj. 15 611 536 Kč (1 R = 16 Kč). Ale zvláštní revizní výbor přiznal jako uplatnitelnou částku pouze 1 410 721 Kč.³⁹

Do jubilejního roku republiky tak ruští krajané vstupovali „s vědomím, že jsou obětmi nevděku... Budou se nutit k nadšení!“⁴⁰

Neúspěch jednání o vyplacení náhrad za ztracený majetek v Rusku vedl k opětovnému odtržení Jednoty Čechů a Slováků z Ruska, jejich příbuzných a přátel. Podle Jednoty vedení dosavadních jednání bylo z větší části zaviněno příliš nekompromisním stanoviskem některých mluvčích, jednak stavem státních financí. Jednota prohlásila, že podpoří každou přijatelnou nabídku vlády.⁴¹

Nespokojenost s nevyřešením náhrad za škody v Rusku se projevila po Mnichově. Věstník ÚSČSR již v prosinci 1938 psal: „*Padl dvacetiletý režim! Režim nepřátelský a nenávisťný k ruským Čechům a Slovákům.*“⁴² Nepřátelský režim prý netrval dvacet, ale jednadvacet let, neboť prý začal 16. května 1917, kdy Masaryk vstoupil v Petrohradu na ruskou půdu. Podle výroční zprávy ÚSČSR za rok 1938 „*v těch dvaceti letech byla sice ruským Čechům a Slovákům podána pomocná ruka, leč byla to ruka zbohatlíkova, dávající almužnu zchudlému ruskému strýčkovi, který se ukázal nevitáním hostem.*“⁴³

³³ Tamtéž, ÚSČSR ministru Benešovi 7. 2. 1934.

³⁴ Tamtéž, ÚSČSR parlamentní úsporné a kontrolní komisi z 20. 2. 1936.

³⁵ Tamtéž, Národní jednota československých legionářů PMR 10. 6. 1936.

³⁶ VÚSČR, 17, č. 4, 18. 9. 1937, s. 4–6, *Výroční zpráva*.

³⁷ Tamtéž, 18, č. 5, 26. 2. 1938, s. 32–45, *Výroční zpráva*.

³⁸ Tamtéž, 18, č. 10, 31. 7. 1938, r. 80, „*Usměrněná“ revize podpor z fondu A.*

³⁹ AHMP, k. 20, i. č. 285, dr. V. Vondrák.

⁴⁰ VÚSČSR, 18, č. 4. 31. 1. 1938, s. 24–25, *Do roku 1938, v němž máme oslavit 20. výročí ČSR.*

⁴¹ Tamtéž, Jednota Čechů a Slováků z Ruska PMR 23. 7. 1938.

⁴² VÚSČSR, 18, č. 12, 20. 12. 1938, s. 93–95, *Za starým režimem.*

⁴³ Tamtéž, 19, č. 1, 10. 2. 1939, s. 2, *Výroční zpráva*.

ÚSČSR se obrátilo na Beranovu vládu jménem 2500 poškozcenců z Ruska, aby byly zjištěny výsledky finančního hospodaření československých legií v Rusku. Finanční prostředky Banky československých legií prý byly používány politiky první ČSR. Podle ÚSČSR měly být určeny výhradně k poskytnutí spravedlivých náhrad ruským krajanům.⁴⁴ V této době vystřídal do-
savadního předsedu ÚSČSR Jána Kuzmu (od roku 1936) Bedřich Horálek.

Po okupaci ČSR Češi a Slováci z Ruska žádali, aby bylo odstraněno „dvacet let trvající bez-právi“ (podtrženo v originále) a byl proveden revoluční, rychlý a rozhodný čin. K uspokojení spravedlivých požadavků českých poškozcenců z Ruska mělo být použito majetku vyvlastněného osobám neárijského původu. ÚSČSR zastávalo názor, že „*zahraniční politika starého režimu dopustila se těžkého bezprávi na majetkových právech občanů poškozených v Rusku, když uznala Sověty de iure a v souhlasu s nimi anulovala vzájemné nároky, aniž zároveň vyrovnala nároky v Rusku poškozených svých příslušníků*“. Podle ÚSČSR sovětská neárijská vláda exproprio-
vaného majetku používala k obohacení příslušníků židovského národa v Rusku.⁴⁵ Předseda ÚSČSR B. Horálek se na podzim 1939 obrátil na předsedu protektorátní vlády gen. A. Eliáše s dotazem, zda vláda rozhodne o jejich požadavcích.⁴⁶

Podle protektorátního ministerstva financí otázky související se sociální pomocí krajanům z Ruska spadaly do působnosti ministerstva sociální správy, které vedlo Stálý fond pro Čechy a Slováky z Ruska a Úvěrový fond, z nichž podporovalo sociálně potřebné reemigranty. Ministerstvo financí zdůrazňovalo, že je vyloučeno každé další jednání o nárocích krajanů z Ruska na náhradu škody. Šlo totiž o problematiku týkající se mezinárodních vztahů, které byly v kompetenci Velkoněmecké říše.⁴⁷

Názor ÚSČSR však byl jiný. Podle něj oba státy (ČSR a SSSR) se vzdaly navzájem svých požadavků na náhradu. Tím byli poškozcenci zbaveni možnosti domáhat se svých práv na náhradu od ruského státu. Proto byla problematika náhrad otázkou výhradně vnitropolitickou. Přesto výbor hospodářských ministerstev 13. listopadu 1939 označil otázku za mezinárodní.⁴⁸

Vnitřní spory v ÚSČSR vedly k poklesu jeho členů na pouhých 824 v roce 1942. Stížnosti na údajně špatné hospodaření směřovaly až do úřadu říšského protektora. Spolkový majetek činil na konci války půl milionu K.

Cíle, které si SČSR vytyčilo při svém vzniku, byly naplněny jen částečně. Přes podporu Kramářovy národní demokracie organizace narážela na ekonomickou i mezinárodně politickou realitu. Rubly přivezené z Ruska neměly po válce prakticky žádnou hodnotu a také představy o brzkém návratu do Ruska se ukázaly jako nereálné. Vliv SČSR se nezvýšil ani po jeho sloučení s druhou organizací reemigrantů – Jednotou Čechoslováků z Ruska.

⁴⁴ Tamtéž, ÚSČSR R. Beranovi 27. 2. 1939.

⁴⁵ Tamtéž, ÚSČSR vládě protektorátu 3. 4. 1939.

⁴⁶ Tamtéž, ÚSČSR gen. A. Eliášovi 6. 10. 1939.

⁴⁷ Tamtéž, MF PMR 13. 2. 1940.

⁴⁸ Tamtéž, ÚSČSR protektorátní vládě 3. 4. 1940.